

Управление на конфликти посредством преговори, посредничество и медиация

гл. ас. Радостина Иванова,
Бургаски свободен университет

1. Конфликти. Управление на конфликти.

1. Конфликтът е наличие на несъгласие между две или повече страни, който изисква решаване за постигане на определена цел. При него страните са на различно мнение относно определен въпрос, решение, начин на постигане на целен резултат.

2. Причините за възникване на конфликти са най-често недостиг или липса на ресурси, начинът, по който се разпределят ресурсите, система на субординация, начин на разпределяне и размер на възнаграждението, липса или лоша комуникация. Източници на конфликт могат да бъдат липсата на съгласие при определяне на целите, липсата на съгласие по отношение на начина, по който те да бъдат изпълнени, както и от неприятните ситуации, произлизащи от разликите в индивидуалните ценности.

3. Видове конфликти:

3.1. Вътрешноличностен конфликт възниква, когато на едно лице се дават противоречиви, различни нареждания, които го обръкват при изпълнение на задата. Несъгласуване на изпълняваната работа с нагласите и желанията, преумора, свръхнатовареност.

3.2. Междуличностен конфликт: поражда се за разпределение на ресурсите,

капитали, работна сила, професионално израстване, одобрение.

3.3. Междугрупов конфликт може да възникне между формални и неформални групи.

3.4. Методи за управление на правни конфликти-решаване на правни спорове:

- преговори;
- помирение;
- медиация;
- арбитраж;
- съдебен ред;

Предмет на разглеждане на настоящата статия са методите преговори и помирение при трудови спорове, медиация и арбитраж.

4. Преговорите като метод за решаване на конфликти са търсенето на две или повече лица на приемливо споразумение, което не може да бъде постигнато вече със съгласие и за решаването му се налага осъждането му. За провеждането им е необходимо да е налице правен спор, воля на страните да встъпят в дискусия за решаването му и постигане на взаимно приемливо решение на спора, което удовлетворява страните в него.

5. Преговори при колективни трудови спорове.

5.1. Колективните трудови спорове възникват относно трудови, осигурителни и въпроси на жизненото равнище между работодател и работници и служители, представлявани от синдикална/и организация/ии или представители на работниците. Преговорите имат особено значение при тези спорове. Според действащото законодателство в България /чл.3 ал.1 от Закона за уреждане на колективните трудови спорове/ЗУКТС/ те са задължителни при колективни спорове и конфликти относно трудовите, осигурителните отношения и въпросите на жизненото равнище. Стачката, обявена за решаване на такива въпроси в рамките на колективен трудов спор без преговори е незаконна. В този случай участниците в нея са заплашени само заради това от дисциплинарни наказания и имуществена отговорност.

5.2. Трудов спор може да възникне и при отказ на работодателя да встъпи в преговори за сключване на колективен трудов договор. Колективният трудов договор най-общо е нормативно съглашение между работодател и синдикална/и организации. С него се уреждат по-благоприятни трудови и осигурителни условия за работниците и служителите. Отказът на работодателя да встъпи в преговори дава право на работниците при този конфликт да претендират обезщетение по реда на чл.52 ал.1, 2 от КТ както и да обявят стачка с цел да бъде той принуден да встъпи в преговори в колективния трудов договор. Интересно е обаче, че когато работодателят встъпи в преговори, но не сключи колективен трудов договор той действа неправомерно и затова стачка не може да бъде обявявана.

6. Посредничество и арбитраж по колективни трудови спорове. В случай че някоя от страните откаже да преговаря при възникнал вече колективен трудов спор, когато е поканена, то спорът може да бъде отнесен за решаване чрез помирение или арбитраж, които са доброволни. Помирението и арбитражът се осъществяват от синдикални или работодателски организации или от арбитри при Националния институт за помирение и арбитраж. Спорът може да бъде отнесен за уреждане от едноличен арбитър или арбитражна комисия по писмено споразумение между страните. Решението на арбитъра или арбитрите е задължително за страните, ако те са избрали този метод за решаване на възникналия трудов конфликт. Целите на Националния институт за помирение и арбитраж са да:

- бъдат решавани бързо, преди напрежението между спорещите страни да нарасне до степен, че да приеме крайната форма на протест.
- подпомага уреждането на трудовите спорове по приемлив за страните начин. По този начин се намалява икономическата, социалната и психологическата цена на усилията за разрешаване на колективния трудов спор.
- подпомага усъвършенстваното на социалния диалог;

Трудовите спорове възникнали между група работници и работодател е добре да бъдат решени чрез взаимни отстъпки и преговори

заради избягване на ескалирането им в стачка. Стачката би довела до увреждане на работодателя, но и на работниците, които за времето, през което тя продължава не получават трудово възнаграждение. Но стачката е начин за постигане на решение на възникнал колективен трудов спор.

По съдебен ред се решават спорове възникнали по иск за изпълнение на колективен трудов договор и относно недействителността му.

Опитът на Правна кантора „Иванова и съдружие“, че около 20% от гражданските и търговски спорове, предоставени за съдебно представителство на Кантората се решават по доброволен път, чрез преговори. Не е голям процентът трудови дела, които се решават чрез взаимни отстъпки и споразумения, най-често индивидуалните трудови спорове се решават по съдебен ред.

II. Медиацията и арбитражът като извънсъдебни способности за разрешаване на спорове би следвало да намират широко приложение при решаването на конфликти.

1. Медиацията е алтернативен доброволен способ за разрешаване на правни и неправни спорове. Относно медиацията действа Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз от 21 май 2008 година относно някои аспекти на медиацията по гражданскоправни и търговскоправни въпроси. През април 2002 г., Европейската комисия представя Зелена книга за алтернативните способности за разрешаване на спорове по гражданскоправни и търговскоправни въпроси. В нея е представено съществуващото положение в областта на алтернативните способности за разрешаване на спорове в Европейския съюз. Със Зелена книга се цели поставяне началото на консултации за приемането от държавите-членки на мерки за насърчаване на ползването на медиацията. Съгласно Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз медиацията, предвидена в директивата трябва да е доброволна процедура. Съгласно Директивата медиацията може да осигури бързо и икономично извънсъдебно разрешаване на спорове по гражданско-правни и търговскоправни въпроси, затова прилагането

й следва да бъде насърчавано. С приемането ѝ се цели насърчаване на държавите-членки, да приемат рамкови национални нормативни актове относно медиацията като в тях се определят основните положения относно прилаганата процедура. С нея се налага разбирането, че ползването на медиация и на други алтернативни способи за решаване на споровете спомагат за спестяване на гражданите на разходи и неудобства свързани със съдебните спорове.

Съгласно чл.1 т.1 от Директивата нейната цел е да улесни достъпа на гражданите до алтернативно извънсъдебно разрешаване на спорове и да насърчи доброволното уреждане на спорове. Необходимо е да бъде постигнат баланс между правната уредба на медиацията и съдебното производство за решаване на спорове. Разпоредбите на Директивата се прилагат само относно медиация по презгранични спорове. Нейните разпоредби могат да бъдат ползвани от държавите-членки, относно техни национални процедури по медиация

Съгласно националното право съдилищата могат да насочат страните към възможността за медиация, винаги, когато преценят че е уместно. В България е приет и действа Закон за медиацията от 2004 год., с който тя е уредена. Страните могат да организират процедурата както пожелаят и да я прекратят по всяко време

Медиацията има поверителен и непринудителен характер, доброволна е за разлика от съдебната процедура. При нея трето лице-медиатор подпомага възникналия спор между две страни да бъде решен по тяхно общо съгласие. Медиаторът не решава спора, той насочва и подпомага страните за постигане на споразумение. Всяка от страните в спора встъпва по своя воля в медиация, като е необходимо съгласието на страните за решаването на спора по този ред.

1.1. Чрез медиация могат да бъдат решавани граждански, търговски, трудови, семейни и административни спорове, свързани с права на потребители, и други спорове между физически и/или юридически лица, включително и когато са презгранични. Така е

съгласно чл.3 от Закона за медиацията.

1.2. Медиация по трудови спорове.

Прилага относно възникналите индивидуални и колективни трудови спорове. Може да се приложи относно спорове за размера и дължимостта на трудово възнаграждение, отпуски, прекратяването на трудовия договор и др. Все още не се ползва достатъчно при възникналите индивидуални и колективни трудови спорове.

1.3. Медиацията не се прилага само тогава, когато е предвиден в закон специален ред за постигане на споразумение между спореци страни. Медиацията и арбитражът са способи, урудени в закон, при които страните доброволно възлагат разглеждането на спор вместо на редовните съдилища на арбитражен съд, арбитър или на медиатор.

1.4. Когато е възникнал спор всяка от спореците страни или двете страни заедно могат да предприемат инициатива за медиация. Съгласно чл.11 ал.3 от Закона за медиация предложение за медиация може да направи съдът или друг компетентен орган, пред когото спорът е отнесен за разрешаване. Засилва се ролята на съда относно насочване към медиация на страните в спора.

2. Правно действие на медиацията:

2.1. Споразумението обвързва страните и не може да бъде противопоставяно на трети лица, които не са участвали в процедурата по медиация.

2.2. По смисъла на чл. 1 от Закона за медиацията споразумението, постигнато в процедура по медиация има силата на съдебна спогодба и подлежи на одобрение от съда. Одобряването от съда става след потвърждаването му от страните, в случай че не противоречи на закона и добрите нрави.

2.3. При сключването на договори страните по тях могат да уговорят споровете помежду им да се решават чрез медиация. Но и без да са уговорили такъв ред, те могат да отнесат спора за решаване от медиатор.

2.4. Процедурата по медиация се осъществява от един или повече медиатори, посочени от страните. Медиаторите са вписани в Единен регистър на медиаторите към Министъра на правосъдието.

2.5.Страните по спора участват в процедурата лично или чрез представител. Упълномощаването се извършва в писмена форма. Не е необходимо да бъдат адвокати, могат да са управители на дружествата-страни в спора или други упълномощени лица. В процедурата по медиация могат да участват и адвокати, както и други специалисти.

2.6.Съгласно чл.11а от Закона за медиацията давност не тече докато продължава процедурата по медиация.

3.Ролята на медиаторът в процедурата по медиация е следната:

- Няма изисквания към медиатора да притежава юридическо образование, той не съветва и не решава споровете. Те се решават от страните по тях.

- Медиаторът разяснява процедурата по медиация на спорещите страни.

- Целта на медиацията е да насочи претенциите на страните към взаимноприемливо споразумение.

- Медиаторът се опитва да насочи страните към споразумение, а не в спор затова кое е вярно и невярно в твърденията и позициите им;

- Медиаторът е безпристрастен в процедурата на медиация. Той не е съдия, не е арбитър, нито адвокат на която и да е от страните;

- В сесиите, които провежда, медиаторът е задължен да запазва поверителността на съдържанието на спора и начина, по който е завършил, освен ако страните изрично не заявят, че желаят друго;

- Медиаторът подпомага страните като дава очертава съдържанието на постигнатото споразумение, така че страните да могат да го оформят;

4.Съдържанието и формата на споразумението се определят от страните. Формата може да бъде устна, писмена или писмена с нотариална заверка. Споразумението обвързва само страните по спора и не може да се противопостави на лица, които не са участвали в процедурата. Споразумението задължава страните само за това, за което са се договорили. Нищожно е споразумението, което противоречи на закона или го заобикаля, както и когато накърнява добрите нрави. Страните не са

задължени да постигнат уреждане на спора те могат да се споразумеят по всички, по някои или по нито един от въпросите, предмет на спора. Въпросите, които са останали нерешени, ако могат да бъдат предмет на съдебен спор, могат да бъдат отнесени пред съда за разглеждане. В споразумението страните могат да предвидят отговорност за неизпълнение на предвидените в него задължения, които при неизпълнение пак да са предмет на медиация или на решаване по съдебен ред.

5.Предимства на медиацията:

- медиацията запазва личните и търговски отношения между страните;

- страните с участието си в медиацията контролират резултата от процедурата и изхода на спора

- медиацията е процедура, при която няма налагане на чужда воля върху волята на страните относно възникналия спор.

Успешно работи Центърът за медиация към БТПП. Той е създаден през 2005 год. на база опита на Арбитражния съд към БТПП. Над 40% от медиациите извършвани в Центъра завършват със спогодби. За първата половина на 2011г. увеличението на броя спогодбите е над 60 % в сравнение със същия период на 2010г.

Резултатите от извършени медиации на **Центъра за медиация и обучение към професионалната асоциация на медиаторите в България са следните:**

Медиацията действа по следния начин: Медиаторът провокира и приканва към:

- Разговори и изслушване, не поощрява представянето на правни тези, а постигането на съгласие за решаването на спора по определен начин.
- Насочва страните да избягват остри, беспочвени и неприемливи искания една към друга
- Насочва страните да представят позициите, които са приемливи за тях в спора за постигане на споразумение.

IV. Арбитраж

1. Арбитражът има две съществени характеристики за разлика от медиацията той е договорна и съдебна процедура. Договорната му същност се изразява в това, че произтича от арбитражно споразумение на страните за уреждане на спора чрез арбитраж. Съдебната му същност се изразява в процесуалните правила на дейността му и в обстоятелството, че арбитражите, макар и да не са съдии, спазват принципите на съдебния процес. Той е състезателно производство, в което спорещите страни се стремят да докажат претенциите си.

2. В България БТПП е най-голямата организация на българския бизнес, с най-дълга традиция в страната. Арбитражният съд към БТПП е утвърдена институция за извънсъдебно разрешаване на спорове чрез арбитраж, и други алтернативни способи за разрешаване на спорове, с традиция от 109 години. Центърът за медиация е създаден въз основа на опита на Арбитражния съд и на ноу-хау за провеждане на медиация, предадено в рамките на специални образователни програми.

3. Арбитражното производство е извънсъдебен способ за решаване на частноправни имуществени спорове, както и спорове за попълване на празнотив договор или приспособяването му към нововъзникнали обстоятелства. Спецификата на арбитража е, че прилагането му се уговаря от страните най-често в договор. Такава клауза в договор изключва решаването на спорове по съдебен ред между страните.

4. Съществуват следните възможности за арбитраж съгласно чл.4 от Закона за международния търговски арбитраж:

4.1. постоянно действащ, който се създава се към институция, която обикновено е неправителствена организация./каквото е например Арбитражният съд при БТПП/ и

4.2. инцидентно прилаган арбитраж. Предимството на постоянно действащия арбитраж пред инцидентно прилагания е в това, че има създадени устав или правила за работа. Определени са в листа арбитражи, от които страните избират тези, които да решат спора им. Когато арбитражът се създава инцидентно, по силата на текст в писмено споразумение между спорещите страни, в това споразумение се предвиждат правила, по които арбитражът ще функционира.

6. Арбитражният съд разглежда споровете, ако те са му възложени с арбитражно споразумение или с международен договор. Арбитражното споразумение трябва да бъде писмено. Смята се, че има арбитражно споразумение и когато ищецът предяви иск пред Арбитражния съд, а ответникът писмено или със заявление приеме спорът да се разгледа от Арбитражния съд.

Арбитражният съд за постановяване на решението по образувания пред него спор спазва процедура която е близка до съдебната процедура.. С искова молба може да бъде инициирано образуването на арбитражно производство. След получаване на исковата молба и внасяне на арбитражната такса и депозитни разноски, Секретариатът на съда уведомява за това ответника като му изпраща препис от нея с приложенията ѝ както и списъка с арбитражите. Ответникът може в срок до 30 дни от получаване на препис от исковата молба да подаде отговор, като приложи доказателства. Когато спорът е между страни със седалище в страната, срокът за отговор е 15 дни. В това производство могат да бъдат предявени насрещни искове. Неподаването на отговор не означава признаване на иска. Така е съгласно Правилника на Арбитражния съд към БТПП.

В заседанията по арбитражното дело страните участват лично или чрез представители. Арбитражният процес преминава непублично. С разрешение на Решаващия орган и съгласието на страните на заседанието могат да присъстват и лица, които

не участват в делото. То може да бъде решено и без те да се призовават на заседание, а само въз основа на представени от тях писмени доказателства и писмени становища.

Решаващия орган, който разглежда и решава спора окончателно който да се състои от един арбитър или от трима арбитри. След откриване на заседанието, решаващият орган предлага на страните да приключат делото със спогодба. Всяка от страните може да представи писмени доказателства.

Решаващият орган може да назначава вещи лица за изготвяне на експертиза по делото. Свидетели се разпитват, ако бъдат доведени от страната, която ги е посочила. След като Решаващият орган намери, че всички обстоятелства, които са свързани със спора, са достатъчно изяснени, той обявява състезанието за приключено и пристъпва към постановяване на решението. Решението обвързва страните, участвали в спора. То подлежи на доброволно или принудително изпълнение.

7. Предимства на арбитражния ред за разглеждане на споровете:

7.1. Решаващият орган се конституира от страните в спора. Те избират арбитрите.

7.2. Разрешаваното на спора става по ред, който е предварително определен и дества, напр. правилник за Арбитражния съд.

7.3. Арбитражът се отличава с бързина.. Производството за решаване на спора е едноинстанционно и не може да бъде обжалвано. С постановеното решение спорът се решава по същество.

7.4. Арбитражните решения могат да бъдат изпълнявани доброволно и могат да бъдат атакувани само по исков ред. са подлежат на доброволно изпълнение и се

7.5. Арбитражното дело не е публично и е поверително, съхранява добрите отношения на страните в спора.

7.6. Изпълненето на арбитражното решение в чужбина е обезпечено заради действието на разпоредбите на Ню-Йоркската конвенция.

8. Данните на Арбитражния съд при БТПП относно арбитражните дела са следните: Установява се рекорден скок на делата, разгледани от Арбитражния съд при Българска търговско-промишлена палата (БТПП) Делата за 2009 год са били- почти три пъти повече

спрямо 2007 и 2008 година. Броят на международните дела също е увеличен с повече от 100% - 28 дела за м.г.

Постигнатите срокове и качеството на гледаните дела от Арбитражните съдилища са немислими за държавната съдебна система, обременена от сложните процедури на ГПК.

Literatura:

Vasilev A., Trudovo pravo BSU, Burgas, 1997

Ivanova R., Punev B., Chernev S. Komentar na novia grazhdanski prtsheusualen kodeks, Sofia, 2008

Kotsheva V., Nyakoi osobenosti na mediatshiata v grazhdanskiya prtsches

Mruchkov V. Komentar na zakona za urezhdane na kolektivnite trudovi sporove, Sofia, 1994

Mruchkov V. Mezhdunarodno trudovo pavo, SIBI, 2000

Mruchkov V. Bulgaria vmezhdunarodniya trudov red, IK Trud I pravo, Sofia, 2007

Stalev Ch, Mingova A., Popova V., Ivanova R. Bulgarsko grazhdansko protshesualno pravo, 2004